

БІБЛІОТЕКА
КОВОГО ТОВ. ІМ. ШЕВЧЕНКА.

I

7565.

7565.

06
10 7565

Злодійська рука

передруковано зі „Свободи“.

ІВАН КРЕВЕЦЬКИЙ

Накладом Вячеслава Будзиновского.

Австрія.

В протоколі 240 засідання державної ради р. 1903, стор. 21875 і 21876 стоїть:

„Про мене, кажу отверто:

**Ся стара Австрія нехай здохне,
ми за сею потворою не заплачемо одною
слезею!**

**Народ навіть не думав би о сій Ав-
стрії, як би не податки, не рекрути; як
би не ярмо і гнет, котрих причиною є
австрійська держава!“**

З протоколу засідання палати послів державної
ради з 11. марта 1904: „Прокуратория сконфіскувала
оповіданє:

Злодійська рука.

Давно, еще за часів Польщи, не було на
руській землі ніякого ладу. Таких урядів, як
ті, що ми їх тепер маємо, в Польщи ніхто
не знав. Особливо не було ніяких урядів ні
властий для удержання безпеченьства життя і

майна людей. На рускій землі були величезні простори, на котрих навіть сел не було; були безкраї, безлюдні степи. Лиш тут і там поселився якийсь хлопець, що утік від пана. Побудував собі хату і кілька землі міг обробити, те було єго. З часом приبلудили до него інші збігці, або для безпеченства перед нападом розбишаків він сам привів собі сусідів.

Одинцем жила так серед степу, далеко від людей одна родина. Газда називався Іван; яке єго прізвище було, того навіть він сам не знав. Єго сини звалися вже Іванюками.

Він побудувався, загосподарився добре, а свій хутір назвав Іванівкою. Сини, що їздили в світ продавати збіжжя, поспроваджували собі з далеких сторін жінки і газдували даліше разом з своїм батьком. І були би так жили Бог знає як довго в спокою і добрі, коли би не напад татарви. Що було на обістю, се Татари зрабували, або знищили.

Старий Іван зі своєю родиною забралися до праці, аби привести назад до ладу знищене татарвою газдівство. Та робота йшла поволи, бо і батькови і синам, покаліченим в часі нападу, не скоро вертало здоров'я.

Але — раз здавалося — сам Бог післав їм поміч. Зайшов до Іванівки якийсь подорожний — казав, що звеся Мечислав Лайдаккі. Побачивши, як Іванюкам тяжко йде, каже: „Прийміть мене люди в комірне, а я вам поможу відбудуватися, тай в господарстві поможу вам“.

Іван порадився з синами, тай згодився. Молодший Іванюк троха був противний, але на просьбу недужого батька і він згодився.

Мечислав Лайдацкі зачав від того, що на ґрунті Івана побудував собі хатчину. Як з тим справив ся, спровадив з далекого краю цілу свою родину, тай зачав господарити так, як у себе дома. Молоді Іванюки не хотіли стерпіти того, але старий батько каже: „Та нехай там і він має троха по при нас, аби єго вуші не з'їли. У нас землі досить. Нехай єго хата стоїть собі, *край* все таки буде наш“.

Молодший Іванюк все говорив: „А я вам тату кажу, що той Лайдацкі спровадить собі ще більше фамілії, тай запанує над нами“.

Але старий був такий добрий, що не вірив, аби хтось єму так відплатив ся за єго добре серце.

І лишив ся Лайдацкі, лише що року спроваджував собі по кількох дужих драбугів. Коли вже призбирав коло себе багато челяди, сталось се, що віщувало серце молодшого Іванюка. Орав де хотів, сїяв де хотів, а не раз навіть забирав працю Іванюків.

Та зачали підростати внуки Івана. Ім серце кровавилось, коли бачили, як заволока ґаздує на їх батьківщині. Вони зачали робити єму різні пакости. То гуси вибили на пасовиску, то стіг у поли спалили, то котрому малому Лайдацкому чупер вимикали. Так зачала ся що раз більша ворожнеча, що раз частійші бійки між челядію ґаздів, а челядію заволоки. Кінець війни був такий, що як з обійстя Іванюків, так з обійстя Лайдацких, лишили ся лише великі купи попелу.

Коли так всі вилизували ся з ран, над'їхав попри ту руїну якийсь німецький гандляр, Макс Шуфт. Перед ним була ще далека до-

рога, тож він задержав ся в Іванівці, аби відпочала челядь і худоба, що тягла кілька возів. Він аж руки заломив, коли побачив таку руїну. Розпитав, як се стало ся і о що пішло, тай так собі поміркував :

„Тут би добре було мені усадовити ся. Се місце як раз добре на стацію для моїх людей, коли їдуть в сьвіт продавати мій товар, або везуть до мого краю товар чужий. Треба мені скористати з того, що вони побили ся і не мають сили. Возьму, тай побудую ся тут, а ті дурні нехай будуть моїми комірниками“.

Тай каже Макс Шуфт до Івана і до Лайдацкого :

„Коли ви не умієте жити в згоді, то я заопікую ся вами, як малими дітьми. Я тут лишу моїх посіпаків і вони будуть буком учити вас згоди. Маєте побудувати одну хату і жити *pod jednym dachem*. Від часу до часу буду до вас навідувати ся. Бувайте здорові“.

Та спокій був лише так довго, як довго одних і других пильнувало око опікунів. Але як їх не пильнували, то зараз була лайка, котра звичайно кінчила ся синцями, розбитими головами, або й зломаним ребром.

І не міг бути спокій, бо так сам Лайдацкі як і его бахурі мали злодійську натуру і страшно обкрадали Іванюків. За кожду крадіж Іванюки відплачували ся Лайдацким і так сварці і бійкам не було кінця. Хоч Іванюки не дарували Лайдацким жадної крадежи, хоч їх все за се тихцем потурбували, то злодійствам таки не було кінця. Ще й Шуфтові люди брали Лайдацких в оборону, бо казали до Іванюків: „Ти собі сам справи

не роби. Тут ми тримаємо порядок. Як тобі Лайдацький що вкраде, то прийди до нас, приведи свідків, а я вже навчу злодія розуму. А як сам собі зробиш рехт, то не лиш не дістанеш назад вкраденої річи, але ще й сам набереш поза вуха!"

Та коби то Лайдацький крав при свідках! Вкрав без свідка і нема процесу. Іванюків і дальше обкрадали і не вільно було з буком в руці ушмнути ся о свою кривду.

Іванюк встаючи і лягаючи, просив Бога, аби Шуфт як найскорше приїхав і увільнив его від тої неволі. Нарешті приїхав до Іванівки сам пан Шуфт.

Лайдацький запросив его зараз до свого мешканя, тай пильнував, аби Іванюки не мали до него приступу. Шуфт дуже вподобав собі родину Лайдацького, бо его жінка була еще молода і гарна. Та ще гарнійша була їх дочка. Обі були такі, що навіть в старім порохні закипіла кров, коли на них подивив ся.

Іванюки ріжними способами пробували підійти до Шуфта, аби пожалувати ся на злдійску родину, але як лиш котрий заговорив до Шуфта, то зараз прибігала жінка або донька Лайдацького і Шуфтови вже не в голові було слухати, що говорять Іванюки. Але між посіпаками Шуфта був оден честний чоловік і він Шуфтови розповів, як то Лайдацький, котрий не має найменшого права сидіти на ґрунті Івана, обкрадає Іванюків. Розповів ему, які пакости роблять одні другим і як бють ся. Як їх не розділимо — казав той честний посіпака — то колись вся праця піде з димом, або й вимордують ся.

Тогди Шуфт поміркував троха, тай закликав Івана і Лайдацького і так сказав до них :

„Мої люди сказали мені, що ви не годні в згоді жити і що через ту сварку терпить господарство. Особливо між Іванюками є неспокійні духи, котрі заколочують спокій і доводять господарство до руїни. Я додумав ся до того, що вас треба розлучити. Одні з вас нехай лишать ся на Іванівці, а другі будуть мусіли знайти собі инший край“.

„Та то мій *нрай* — каже Іван — я не буду вступати ся з відси. Нехай іде заволока, звідки прийшов!“

„Тихо! — гукнув Шуфт. — То тепер мій *нрай* і моя хата, бо мої люди побудували вас, мої люди тримали тут лад. Мене се щось коштувало. Як би не я, то ви були би всі пішли з торбами. Ви не уміли жити в згоді, то-ж тепер ніхто з вас не має тут свого права!“

„Та як мож було жити в згоді з злодійским насінєм?“ — каже молодий Іванюк!

„Тихо!“ — крикнув знов Шуфт.

„Хлопці! — гукнув на свою службу — сеєму бунтівникови дати пять буків!“

Вхопили посіпаки бідного Іванюка, тай влупили єму пять буків.

„А тепер слухайте! — каже знов Шуфт. Я вложив в ваш *нрай* десять тисячів гульд. Я вам тих гроший не дарую. Хто з вас скорше принесе мені десять тисячів, той буде паном Іванівки. Отже беріть ся до праці, не дармуйте, не пийте і складайте гроші. З того, що заробите, приносіть що року до мого банку. Повторяю ще раз : хто з вас скорше зложить десять тисячів, тому передам Іванівку. Тепер вже не маю що з вами говорити. Марш до роботи!“

Зібрав Іван своїх синів та внуків на раду, тай так каже до них: „Дітоньки мої. Бог покарав нас Лайдацкими і Шуфтом. Та коли вже нема правди на сїм сьвіті, лише п'ястук і розбій, коли вже на тім стало, що мусимо відкупити наш власний край, то берім ся до праці, аби Лайдацкі не викинув нас з нашої власної хати. Лайдацкі обкрадав нас, то-ж має більше покладених гроший, як ми. Я маю в скрини вшпарованих на чорну годину півтора тисяча гульденів, а він має в банку вже два тисячі нашої кєрвавиці. Як би ми поклали наші гроші до банку і ждали, аж вони з процентів виростуть до десяти тисячів, то тимчасом наша земля, наша праця вже перейде на Лайдацкого. Нам треба зробити так, аби наш маєток збільшав ся скорше, ніж маєток Лайдацкого. Засукаймо всі рукави, заберім ся до тяжкої праці, до ремесла, до купецтва, то будемо мати більше приходів. Як будемо гарувати так, аби наш капітал побільшав ся що року о десять процент, то ми вже за 20 літ будемо мати 10 тисячів. Лайдацкі з родиною не буде так гарувати, як ми. Певні свої справи, лишать гроші в банку і будуть ждати, аж проценти наростуть до 10 тисячів. Тоди, коли ми вже будемо мати потрібну суму, Лайдацкі не будуть мати навіть 5 тисячів гульденів“.

Іванюки самі бачили, що иншого ратунку нема, як послухати старого Івана.

Лайдацкі також міркував, що єму робити. Прикликав жінку, тай каже до неї: „Знаєш голубко, зле буде з нами. Я гадав, що ми вже лишимо ся панами Іванівки, а тут треба за неї заплатити десять тисячів. Наші сини

і внуки самі нероби, бо в них панська кров. Хоч ми вже нині маємо більше капіталу, ніж ті хами, то як Іванюки возьмуться до праці, переженуть нас. Треба би якось Шуфта перекабатити на наш бік, аби помагав нам. Ти жіночко поговори з ним. Він для тебе все зробить, все. А як ти будеш за слаба на него, то возми до помочи нашу донечку Вандзю. „То nie honogowo, ale zdrowo“. Як не возьмете Шуфта вашою красою, то пропадемо“.

Лайдачиха не дала собі того два рази говорити. Вона й так обіцяла Шуфтови, що як вже всі підуть спати, то вона прийде до него.

Шуфт гинув за гарними жінками, то-ж Лайдачиха не тяжку мала роботу. Правда, що мусіла взяти до помочи красу своєї доньки, але Шуфт змяк, як віск на огни. Коли відїздив, сказав до Лайдачихи:

„Лишіть вже цілу справу мені. Я вже так діло поведу, що край вам дістане ся. Лишіть свій капіталик в банку, а решту я вже зроблю. Лише пильнуй мені Вандзю. Не кажи їй, що я жонатий і батько дітям. Нехай гадає, що я з нею оженю ся“.

Своїм посіпакам сказав Шуфт, що Іванюки неспокійні духи, отже треба їх пильнувати, аби не бунтувалися і не заколочували спокою. Як будуть жалувати ся на різні кривди, що їм робить челядь Лайдацького, то не дуже вірте, бо Іванюки люблять брехати.

Як Шуфт відїхав, то челядь Лайдацького стала ще зухвалійша. Обкрадала Іванюків в білий день. Іван ходив до посіпаків Шуфта і жалувався, але се нічого не помагало, бо ті посіпаки тримали з Лайдацьким. Так нака-

зав їм їх пан. Іван писав до самого Шуфта, раз навіть їздив до него, але Шуфт або цілком не відповідав, або казав таки просто, що Іван бреше. Часами Шуфт приїздив до Іванівки, але замість випитати всіх, що тут чувати, або чи кому не діє ся яка кривда, Шуфт замикав ся в комнатах Лайдацкого і впивав ся красою его жінки або доньки. Іванюки терпіли таке розбишацтво, та рахували дни, коли скінчить ся їх неволя.

Минуло так 20 літ і тогди старенький Іван знов скликав всіх своїх синів і внуків, тай каже:

„Діти! Щось з нами не є так, як має бути. Сего року ми повинні мати вже цілих десять тисячів, а тимчасом нема навіть половини того. Лайдацкі повинен мати лише півпята тисяча, а має вже піввосьма. Відай ви своєї батьківщини навіть за гроші не дістанете, *наш край* забере заволока“.

Тогди каже оден внук Івана, Василь. А був він письменний, читав багато книжок і коли їздив з чумаками, все багато розговорував з розумними і бувалими людьми. Той Василь Іванюк каже:

„Я вам дідуню скажу, куди то йде. То Шуфт і его посіпаки обкрадають нас і вкрадене нам добро дають Лайдацким. Я вам вже нераз про се згадував, але ви все мене загулювали, що Шуфт честний чоловік і що его лише обріхують его коханки. Дивіть як то було:

„Ми мали півтора тисяча гільденів капіталу. Ми его розробляли так, що по році ми мали десять процент зиску. По році ми повинні були мати 1650 гільденів. Але ви

рахунків не робите, то-ж не знаєте, що так не було. Ми по році мали тільки 1540 гультенів. А як се стало ся? Попросту Шуфт украв нам зараз першого року сто гультенів. До невикраденої решти прийшло по році десять процент, отже замість мати 1650 гультенів, ми мали о сто десять гультенів менше. З того украв нам Шуфт знов сто гультенів, отже по другім році мали ми тільки 1584 гультенів, замість сподіваних 1815. Так крав нам Шуфт що року по сто гультенів і через те нині маємо замість сподіваних звиш десять тисячів, тільки 3790“.

„А тепер скажу вам, як росте маєток Лайдацкого. Тих сто гультенів, котрі кожного року нам зрабовано, Шуфт додавав до капіталу Лайдацкого. В той спосіб Лайдацкий по першім році замість мати 2080 гультенів, мав вже 2184; по другім році замість 2163, мав аж 2459 гультенів. Як так дальше піде, то за шість літ Лайдацкі буде мати звиш десять тисячів, а ми неповних шість тисячів. Тогди Шуфт віддасть *наш край* Лайдацкому, а нас викине на степ“.

Старенький Іван аж заломив руки, коли таке почув. „А дивіть — каже — куди то наша праця діває ся! А я того не зміркував відразу, що Шуфт обкрадає нас і нашою крававицею годує Лайдацких. Що-ж нам тепер діяти?! Ми вже нашої мамі-землі не вратуємо. Хиба утікаймо як найскорше звідси, лишім Іванівку заволокам, хоч той край напоений нашою кровю і потом. Ідім в світ за очі і шукаймо щастя десь далеко, на далекій Україні!“

„Ні дідусю. Не вступаймо ся. Проженім наші п'явки, а наш край лишить ся при нас!“ Так перебив старому молоденький Василь, а очі его блиснули вогнем.

„Та як се зробити?“ — питає Іван.

„Ви не журіть ся. Я маю спосіб. *Треба зробити, аби Лайдацкий більше стратив, як се, що накрив у нас і як се, що з нашої праці накрив для него Шуфт.* І Шуфт мусить бути покараний за се, що нищив нас в користь Лайдацкого!“

Пішов Василь, але що він буде робити, того не сказав нікому.

* * *

На другий день скинивсь між Лайдацкими великий гвалт. Одної ночі *згоріли ему всі стоги сіна на сіножати*, другої ночі *згоріли всі стирти збіжжя в поли*, а третьої *згоріли всі господарські будинки Лайдацких*. За тиждень *згоріли всі магазини Шуфта разом з товаром*. Лайдацкий виймив з банку всі свої гроші і відбудував будинки. Шуфт також відбудував свої магазини.

На другий рік, ледви скінчилися жнива, знов *вся праця Лайдацких пішла з димом. Магазини і канцелярії Шуфта знов спопеліли*. Як о тім Шуфт довідався, приїхав сам до Іванівки. Вже був дуже постарів ся. Жінки і дівчата вже ему не в голові були. Вандзя вже знала, що Шуфт жонатий, що єї не возьме за жінку. Але він вже й за покоївку не хотів єї брати. Плакало бідацтво гіркими сльезами, нарікало на батькову *політику*, але се вже нічого не допомгло. Лишила ся старою дівкою з двома доньками.

Шуфт робив слідство, аби викрити паліїв, але не знайшов виновника. В його очах *згорів послідний его магазин.*

Тогди сказав ему оден з посіпаків, котрий доміркував ся, що то є і каже до него:

„Я вам пане пораджу. *Розділіть ви обі родини, бо як довго вони будуть разом сидіти, то добра в тім краю не буде.* Відлучіть Лайдацких від Іванюків. *Лишіть Іванюкам їх край,* а Лайдацким дайте відчпного, нехай вертають, звідки прийшли. Як так зробите, то може наші магазини будуть безпечні. Я вам кажу — *Іванюки боронять своєї праці, ратують свій край для себе.* А я знаю, які вони завзяті, особливо ті наймолодші. Але *чого ми маємо терпіти через нашу приязнь з Лайдацкими?* До чого вони нам тепер потрібні? Іванюки добрі люди. Як лишимо *край в їх посіданю,* то ми і наші магазини будуть між ними *безпечні.* То вірний народ і боронить ся лише тогди, коли злодій добераєсь до его семої шкіри“.

Шуфтови жаль було Лайдацких, з котри-ми жив в приязни більше як 20 літ. Іванюків він не терпів і як би міг, то всіх витопив би. Але *інтерес був для него важнійший* як приязнь, як спомини солодких хвиль з Лайдачихою і єї Вандзею.

Аби ратувати свої магазини *в краю* Івана, Шуфт таки рішив ся послухати ради свого слуги і вставши рано, казав наладувати на вози річи Лайдацкого тай відставити там, звідки Лайдацкі приїхали. Аби его серце не дуже боліло, дав ему пару тисячів відчпного, аби міг *в своїм краю* побудувати ся. Вандзі дав також на памятку троха золота, аби єї дуже серце не боліло.

Тепер Іванюки помирилися з Шуфтом, дозволили йому відбудувати магазини, та запевнили его, що самі будуть їх стерегти як ока в голові.

Так то по довгих роках Іванюки *стали назад панами в своїм краю* — прогнавши заволоків. А прогнав їх не хто иньший, як молодий Василь при помочи двох своїх малих братів, таких, що ледви від землі відросли.

Підписані питають: Як експедиція виправдає сю конфіскацію?

З протоколу 162 засідання палати послів XVII. сесії державної ради: Львівська прокуратура сконфіскувала:

„Народ східної Галичини є невольником польських панів. Всю державну владу в краю захопили в свої руки польські пани і ведуть против Русинів політику знищення; стараються при помочи державної сили знищити руский народ, а Галичину перемінити в польську провінцію.

„Паливо отже вже нагромаджене. Громадили его ц. к. власти і австрійські правительства. Польський пан і урядник в Галичині *здирав і обкрадав руский народ*, доптав ногами его права під охороною державного правительства!

„Прецінь Русини мусять о тім думати, аби скинути з себе се ярмо польських панів; Русини мусять думати над тим, як би присилувати правительство до пошанованя законів.

„Правних способів борби руский народ не має!

„Одна іскорка потрібна, аби роздути велику пожежу над головами панів і їх дворами.

„Народ вже довше не дасть себе обробувати кільком збанкротованим шляхтичам і ц. к. урядникам в ім'я будучности польської держави на руїнах рускої народности!

„Народ вже не дасть себе довше лупити. Ваше панованє, польські розбитики в уніформах державних урядників і без них вже кінчить ся. Ви вже не будете довше руского народу висискувати і гнобити! А коли не хотете дістати заплати за ваші зьвірства, утікайте завчасу до Хін або до чорта, навіть вашого смроду не лишайте тут. Прийшла пора — заплатити вам! Дрожіть! Бо страшна буде ваша заплата! Ви здохнете з голоду, а ваше добро буде спалене!

„Чуєте се, ви польські пани?! Чи розумієте се, ви австрійські урядники?! Австрійські міністри, котрі, замість рядити Австрією, лише над тим промишляєте, як маєте зменшуванєм прав руского народу зробити Польщу зі східної Галичини?!

„Для Русина, котрий посьміє скористати з австрійської конституції, є кримінал.

„Сипнули тисячі місяців вязниці за нерозважне слово, за злочин не сповнений ні буком, ні сіркою, тільки язиком!

„Неоден, за котрим заскреготав ключ кримінального посіпаки, шепотів, стискаючи п'ястук: „Пождіть! Коли вийду, то вже не буду воювати язиком, тільки чим иншим!“

Підписані питають: „Як ексцеленція виправдає сю конфіскату?“ — Відень, 21. жовня 1902.

Др. Кос і Товариші.

b
16080

(19862)

БІБЛІОТЕКА
ОВОГО ТОВ. ІМ. ШЕВЧЕНКА.

I

7565

7565.

7565.